

Н.П. Базалійська,
викладач-асистент
С.С. Микитюк
студентка

Хмельницький національний університет

ОСОБЛИВОСТІ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано загальні тенденції у системі людського розвитку в Україні. Визначено чинники впливу на рівень регіонального людського розвитку. Побудовано матрицю взаємозв'язків елементів сталого розвитку регіональної економічної системи. Проаналізовано регіональні індекси людського розвитку в Україні. Визначено заходи для покращення рівня людського розвитку в Хмельницькій області.

Ключові слова: людський розвиток, сталий людський регіональної економічної системи, рівні регіонального людського розвитку

Постановка проблеми. В наш час потрібно чітко досліджувати основні складові людського розвитку. Тому що освіта, безпека, здоров'я, довге і тривале життя, їжа, одяг, мир і т.д. є важливим для існування. Люди повинні слідувати за своїм життям, і створити для себе потрібні умови проживання та розвитку. На сьогоднішній день складові людського розвитку є найбільш важливими щоб їх врегулювати це призводить нинішня ситуація в Україні. Війна, підняття цін, комунальні послуги, неврегульовані зв'язки з сусідніми країнами, безробіття все це погіршує стан людського розвитку. Потрібно зробити ряд реформ і програм для стабільності ситуації.

На сьогодні в нашій державі спостерігається ситуація надання освітніх послуг за різними стандартами якості освіти залежно від місця проживання. Доступ міського населення до закладів вищої освіти є набагато більшим, ніж у сільських жителів, що створює значні регіональні розбіжності в рівнях освіченості населення і, тим самим, не відповідає нормі Конституції України, яка визнає людину, її життя, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю та встановлює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значна низка робіт в Україні та за кордоном присвячена проблемам сталого розвитку і його складовій – людському розвитку. Переосмислення проблеми формування конкурентоспроможності регіонів на засадах людського розвитку, здійснюється в умовах складних трансформаційних процесів та модернізації економіки України, які відбуваються за наявних асиметрій у регіональному розвитку. Дослідженню теоретичних і практичних питань людського розвитку присвячено багато наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених, серед яких відомі дослідники: Г. Беккер, Г. Герасименко, О. Грішнова, Е. Лібанова, Л. Лісогор та інші [2, с. 34].

Проте, незважаючи на значну кількість наукових розробок стосовно формування ефективної регіональної політики на засадах людського розвитку, все ще актуальними залишаються питання вирішення протиріч між існуючим та бажаним станом соціально-економічного розвитку у регіонах України.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення особливостей стану людського розвитку в регіонах України та встановлення ключових чинників, які визначають рівень людського розвитку в Хмельницькій області.

Основними завданнями дослідження є:

- визначити чинники впливу на рівень регіонального людського розвитку;
- побудувати матрицю взаємозв'язків елементів сталого розвитку регіональної економічної системи;
- проаналізувати регіональні індекси людського розвитку в Україні;
- визначити заходи для покращення рівня людського розвитку в Хмельницькій області.

Викладення основного матеріалу. Останнім часом в Україні спостерігається загострення проблем регіонального розвитку економічних систем, що проявляється у наявності асиметрій. Рівень розвитку окремих регіонів безпосередньо відображається на загальному рівні розвитку економічної системи. Також у сучасних умовах розвитку, що супроводжується дестабілізацією та нарощуванням кризових явищ, роботодавці відчувають нестачу кваліфікованої робочої сили та очікують на виникнення кадрових проблем у майбутньому. Наявність кваліфікованих ресурсів праці є одним з головних питань, на яке звертають інвестори при прийнятті рішень щодо розміщення нових чи розширення існуючих об'єктів промисловості, торгівлі та ін. Так само людські ресурси є одним з головних чинників конкурентної боротьби та економічного зростання для регіону, визначаючи його здатність до залучення інвестицій у створення робочих місць, забезпечення утримання та зростання діючих господарюючих суб'єктів.

Основні положення концепції людського розвитку, яка, як відомо, була сформована світовою спільнотою наприкінці 80-х років минулого століття зводяться до того, що кінцевою метою суспільного розвитку повинно бути підвищення якості життя людей. На сьогодні ця концепція визнана більшістю країн світу як об'єктивно необхідна умова при визначенні стратегії та тактики їх соціально-економічного розвитку [3, с. 495].

При формуванні стратегії людського розвитку для України безумовно необхідно враховувати регіональні відмінності, обумовлені дією соціально-демографічних, економічних, екологічних чинників, культурних традицій. Це пояснюється тим, що за багатьма соціально-економічними індикаторами спостерігається значна регіональна диференціація [4, с. 245].

Існує система показників людського розвитку регіонів України побудована за ієрархічною схемою. На верхньому рівні цієї системи - інтегральний індекс людського розвитку, другий рівень складають узагальнюючі індикатори людського розвитку (рисунок 1): демографічного розвитку, розвитку ринку праці, матеріального добробуту населення, умов проживання населення, рівня освіти, стану та охорони здоров'я, соціального середовища, екологічної ситуації та фінансування людського розвитку.

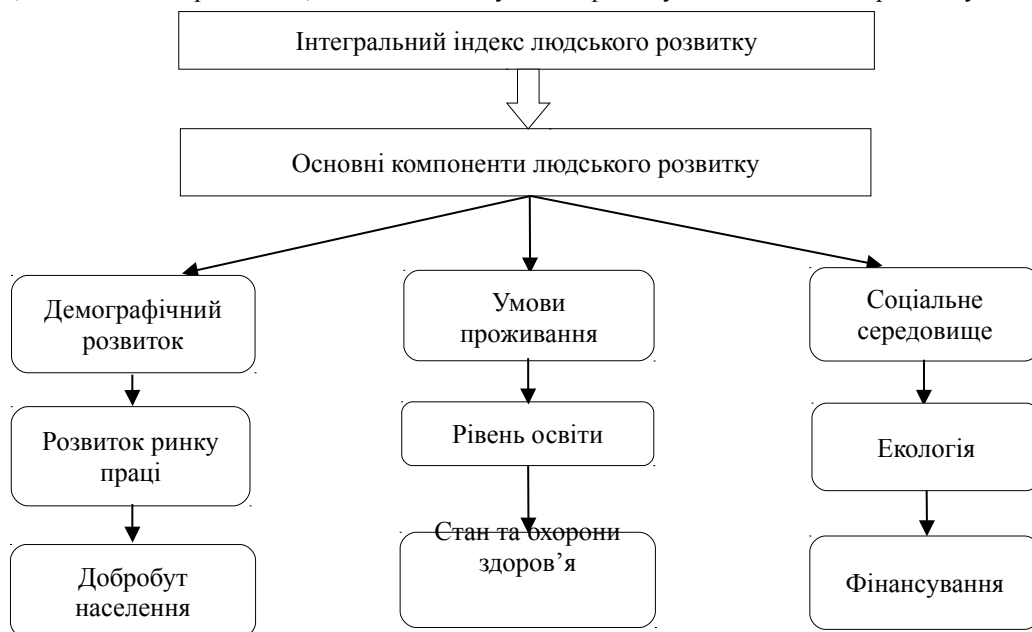

Рисунок 1-Ієрархічна схема компонентів людського розвитку

На сьогодні в нашій державі спостерігається ситуація надання освітніх послуг за різними стандартами якості освіти залежно від місця проживання.

Комплексна оцінка кожного окремого компоненту людського розвитку регіонів забезпечується використанням узагальнюючого та складових індикаторів.

Існують спроби розробити узагальнюючий показник рівня життя населення — індекс людського розвитку (ІЛР). Людський розвиток — це безперервний процес розширення можливостей вибору, які постійно змінюються. Серед різних можливостей вибору визначальними вважаються довге і здорове життя, здобуття освіти, доступ до засобів, що забезпечують гідний життєвий рівень. Під час розрахунків індексу людського розвитку визначається також тендерний показник, який враховує соціально-економічну нерівність у становищі чоловіків і жінок у країні. Комплексний розвиток України та її регіонів передбачає різносторонній, всебічний, пропорційно взаємопов'язаний розвиток усіх галузей господарства, що в свою чергу забезпечить швидкі темпи зростання продуктивних сил і підвищення ефективності виробництва. А саме суспільний поділ праці, його рівень і характер, які притаманні економічній системі, зумовлюють можливості комплексного економічного зростання через дію механізмів законів ринку [5, с. 5]. Метою людського розвитку є створення середовища, яке надає людині можливість прожити довге, здорове і творче життя.

Людський розвиток в Україні сьогодні значно різниться за окремими регіонами, територіями. Оцінити рівень розвитку будь-якого регіону можна за допомогою системи показників та критеріїв, які є підґрунтям для обґрунтування напрямів та цілей політики сталого розвитку, регулювання соціально-економічних та екологічних процесів макросистеми. Головним завданням у напрямі сталого розвитку суспільства є вирівнювання та пом'якшення просторових диспропорцій в якості, рівні та умов життя населення по всій території країни.

Передумови для забезпечення людського розвитку пов'язані переважно із соціально-економічним станом місцевості. Людське життя проходить у конкретному населеному пункті, і стан життєзабезпечення, культури, демократичність і дієвість місцевої влади, природно-рекреаційні й економічні можливості у певному населеному пункті визначальною мірою впливають на збереження та розвиток людського потенціалу. Саме на цьому рівні соціально-економічна політика найшвидше і найдієвіше впливає на реальне життя населення, тут відбувається її практична реалізація.

Розроблені сучасні методики оцінювання розвитку регіональних соціально-економічних систем переважно акцентують увагу на дослідженні економічного розвитку, меншою мірою – якості життя населення, тому матриця зв'язків елементів сталого розвитку регіону враховує всі його складові (рисунк 2).

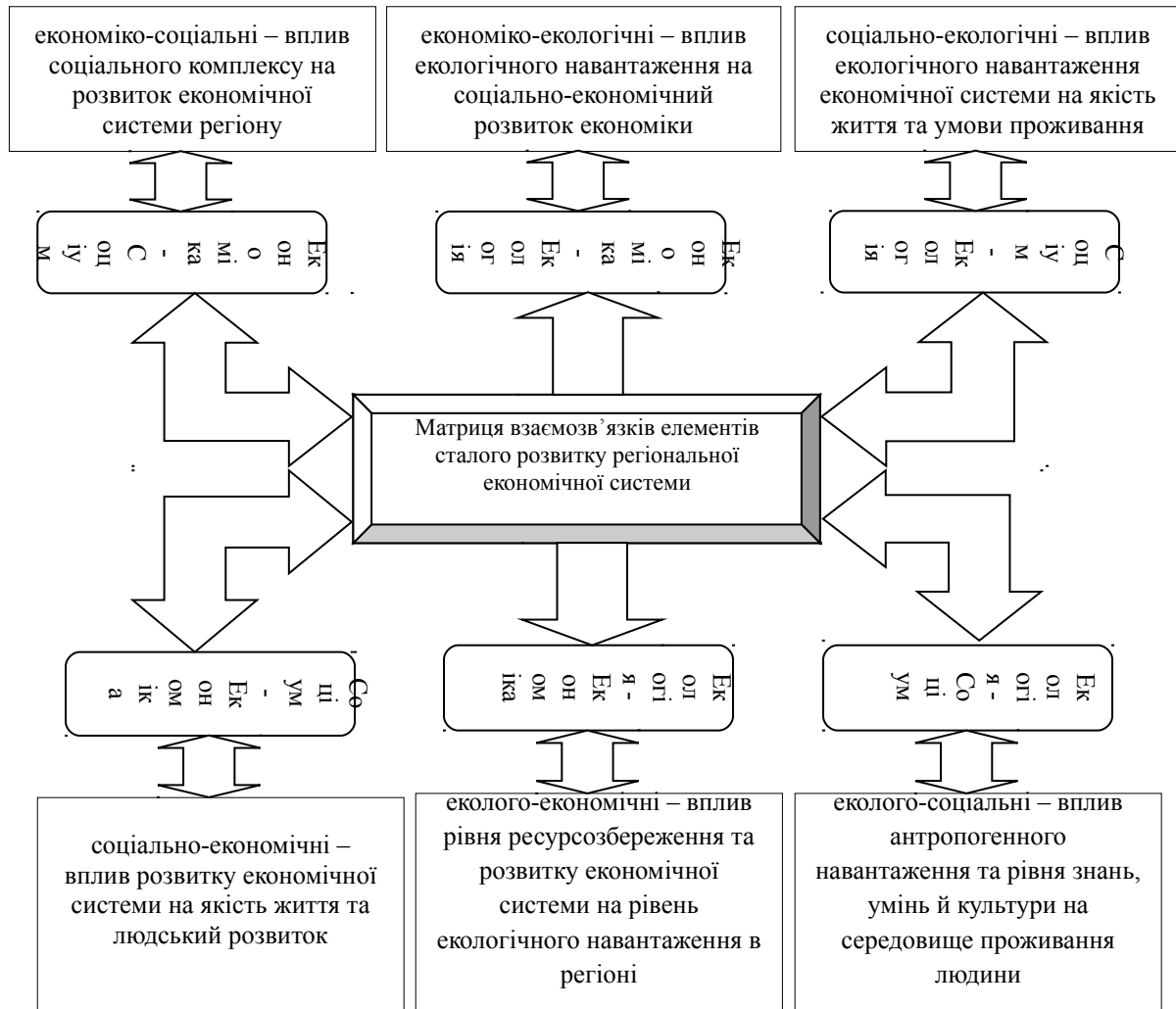

Рисунок 2 - Матриця взаємозв'язків елементів сталого розвитку регіональної економічної системи

В даний час в Україні спостерігається різкий контраст між соціально-економічним становищем окремих регіонів країни. У останній час ці диспропорції тільки поглибились, а соціальні питання набувають подальшого загострення. Регіональний розвиток – складний процес, що впливає на зростання економіки держави, поліпшення рівня життя населення під впливом як позитивних, так і негативних факторів.

Зараз існують нерівності соціального розвитку країни, які зумовлюються рядом факторів, які можна об'єднати в окремі групи: середовищем і умовами життєдіяльності функціональних територіальних спільнот різних масштабів.

Основними складовими, що формують людський потенціал регіону є: демографічна ситуація в конкретному регіоні; стан ринку праці; оплачувана праця найманих працівників; створювана інтелектуальна власність[6].

Розглянемо данні про розрахунок індексів регіонального людського розвитку, яка розраховується на 5 років, за основними чинниками, що відіграють найбільшу роль у розвитку життєдіяльності населення [7].

Таблиця 2 містить інформацію щодо показників, аналіз якої дозволяє порівняти розвиток різних сфер життєдіяльності людей і дізнатися в яких регіонах потрібно покращити ситуацію.

Таблиця 1

Індекси регіонального людського розвитку України

	Відтворення населення		Соціальне становище		Комфортне життя		Добробут		Гідна праця		Освіта	
	індекс	ранг	індекс	ранг	індекс	ранг	індекс	ранг	індекс	ранг	індекс	ранг
Вінницька	0,813	6	0,484	10	0,492	23	0,525	16	0,521	22	0,807	11
Волинська	0,806	70	0,542	8	0,596	7	0,431	24	0,509	24	0,754	23
Дніпропетровська	0,752	22	0,339	25	0,549	16	0,643	5	0,602	5	0,835	1
Донецька	0,711	25	0,377	20	0,439	25	0,660	3	0,603	3	0,834	2
Житомирська	0,757	20	0,412	15	0,533	17	0,439	15	0,543	15	0,758	22
Закарпатська	0,794	11	0,573	6	0,755	2	0,521	2	0,611	2	0,687	25
Запорізька	0,757	21	0,383	19	0,518	19	0,708	11	0,572	11	0,808	10
Івано-Франківська	0,806	9	0,666	2	0,501	22	0,486	17	0,538	17	0,741	24
Київська	0,807	8	0,416	14	0,612	5	0,666	7	0,594	7	0,818	7
Кіровоградська	0,747	23	0,355	21	0,559	14	0,460	16	0,539	16	0,802	13
Луганська	0,744	24	0,342	24	0,524	18	0,639	10	0,577	10	0,811	9
Львівська	0,808	7	0,677	1	0,580	10	0,472	12	0,563	12	0,789	17
Миколаївська	0,758	19	0,348	22	0,571	12	0,627	9	0,587	9	0,811	8
Одеська	0,764	17	0,391	17	0,647	3	0,598	1	0,632	1	0,820	6
Полтавська	0,822	4	0,449	13	0,594	8	0,621	13	0,552	13	0,804	12
Рівненська	0,821	5	0,578	5	0,570	13	0,467	20	0,524	20	0,763	20
Сумська	0,763	18	0,453	12	0,507	21	0,614	23	0,515	23	0,833	3
Тернопільська	0,841	1	0,660	3	0,557	15	0,415	25	0,508	25	0,774	19
Харківська	0,781	13	0,551	7	0,591	9	0,622	8	0,588	8	0,830	4
Херсонська	0,774	15	0,347	23	0,631	4	0,434	14	0,551	14	0,793	15
Хмельницька	0,834	2	0,491	9	0,474	24	0,537	18	0,535	18	0,801	14
Черкаська	0,778	14	0,471	11	0,597	6	0,691	19	0,529	19	0,829	5
Чернівецька	0,829	3	0,616	4	0,580	11	0,587	6	0,598	6	0,758	21
Чернігівська	0,768	16	0,403	16	0,514	20	0,633	21	0,523	21	0,787	18

Проаналізувавши таблицю 2 можна зробити наступні висновки. По відтворенню населення перше місце посідає Тернопільська область (0,841), найгірша ситуація у Донецькій області (0,711). Це зумовлюється шкідливого впливу екологією і сьогоднішньою ситуацією. По соціальному становищі найкраще місце займає Львівська (0,677), а найгірше – Дніпропетровська (0,339). Найкраще комфортне життя у Закарпатській (0,755), це зумовлено вигідним географічним положенням, найгірше у Донецькій області (0,439).

По соціальному становищі найкраще місце позитивний добробут населення у Одеській області, найбільш негативний у Тернопільській області (0,415). Гідна праця найкраща у Одеській області (0,632), найгірша у Тернопільській. Найкраще розвинена освіта у Дніпропетровську (0,832), найменш розвинена у Закарпатській області.

Проаналізувавши таблицю 1 можна побачити місце Хмельницької області між областями України за основними складовими людського розвитку. Для покращення розвитку областей потрібно зробити певні заходи. Це стосується основних сфер, які потрібні для життєдіяльності людей.

За даними таблиці 2 охарактеризуємо Хмельницьку область за індексами людського розвитку, та її ранг встановлення (рисунком 3).

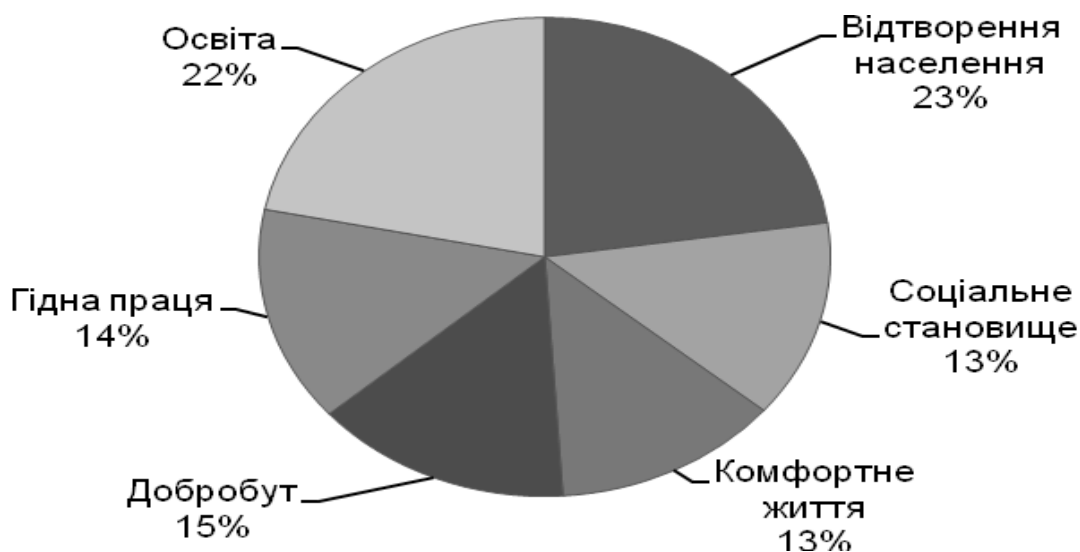

Рисунок 3 - Основні чинники, які формують рівень регіонального людського розвитку в Хмельницькій області

Найбільш позитивне становище в Хмельницькій області має відтворення населення і це дуже важливо. Найбільш негативне становище займає комфортне життя, гідна праця та добробут населення. Для забезпечення економічної безпеки людського розвитку та подолання бідності доцільно: проводити активну політику зайнятості шляхом підвищення конкурентоспроможності робочої сили, стимулювання населення до активного пошуку роботи та самозайнятості, розширення гнучких форм зайнятості; підвищувати вартість робочої сили; застосовувати системи перерозподілу доходів населення, які спрямовані на зменшення їх диференціації шляхом запровадження прогресивної шкали оподаткування та удосконалення механізму надання соціальних трансфертів.

Покращення також потребує освіта та соціальне становище у Хмельницькій області. Хоча соціальне становище займає більш позитивне становище. Для забезпечення розвитку людини через систему освіти необхідно: забезпечити утвердження на рівні як державної політики так і в масовій свідомості розуміння того, що освіта на сучасному етапі є стратегічним чинником розвитку і конкурентоспроможності, а витрати на освіту є інвестиціями в людський капітал; суттєво удосконалити систему управління освітою на демократичних принципах, забезпечити всьому населенню рівний доступ до якісної освіти; підвищити рівень фінансового забезпечення закладів освіти за рахунок державного бюджету та широкого залучення коштів роботодавців; розробити систему заходів, спрямованих на підвищення якості освіти, забезпечити впровадження сучасних інформаційних і навчальних технологій; створити мережу навчальних закладів та систему навчальних програм, які б забезпечували можливість здобуття освіти дорослому населенню впродовж всього життя.

Для забезпечення безпеки здоров'я людини необхідно: удосконалити систему бюджетного медичного обслуговування на основі ринкових принципів конкуренції; сформувати комплексну систему медичного страхування, яка б поєднувала обов'язкове та добровільне страхування; забезпечити перехід вітчизняних медичних закладів до методів інтенсивної терапії та широкої профілактичної роботи; активізувати зусилля державних та громадських організацій у роботі, яка спрямована на зменшення поширеності ВІЛ/СНІДу шляхом широкої інформації населення, виявлення та лікування усіх хворих, їх соціальної реабілітації [8, с. 27].

Висновки і перспективи даного дослідження. Таким чином, основні завдання людського розвитку полягають у: забезпеченні динамічного соціально-економічного зростання; збереженні навколишнього природного середовища; раціональному використанні природно-ресурсного потенціалу з метою задоволення потреб нинішнього і майбутнього поколінь через побудову вискоелективної економічної системи, що стимулює продуктивність, науково-технічний прогрес, соціальну спрямованість.

Дослідивши основний матеріал ми визначили основні чинники впливу на рівень регіонального людського розвитку; побудували матрицю взаємозв'язків елементів сталого розвитку регіональної економічної системи; проаналізували регіональні індекси людського розвитку в Україні, розраховану відповідно до програми; встановили складові, які найбільше впливають на сталий розвиток держави.

Вирішення основного завдання передбачає: забезпечення розвитку регіонів і поселень; макроекономічні перетворення і державний протекціонізм; формування економічно орієнтованої

політики держави; забезпечення духовного, фізичного розвитку людини і його соціальних гарантій; міжнародне співробітництво.

Отже, забезпечення виходу України з економічної кризи, продовження курсу реформ і досягнення економічного зростання можливо лише за умови удосконалення системи державного регулювання, проведення змістовних і послідовних структурних перетворень, у тому числі і в природо-ресурсній сфері.

Список використаної літератури

1. Законі України "Про стимулювання розвитку регіонів" від 8 вересня 2005 р.
2. Грішнова О. А. Людський розвиток : Навч. посіб. / О.А.Грішнова. – К. : КНЕУ, 2006. – 308 с.
3. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: монографія [Текст] / І. М. Вахович. – Луцьк : Надстир'я, 2007. – 496 с.
4. Лібанова Е. М. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків / Е. М. Лібанова та ін. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 494 с.
5. Лібанова Е. М. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / Е. М. Лібанова, О. М. Гладун, Л. С. Лісогор. – К., 2013. – 48 с.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://asconf.com/rus/archive_view/195
7. Методика вимірювання регіонального людського розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.idss.org.ua/>
8. Регіональний людський розвиток. Статистичний збірник / Держкомстат України. – К.: 2011. – 39 с.

Базалійська Наталія Петрівна – викладач кафедри управління персоналом і економіки праці Хмельницького національного університету.

Микитюк Світлана Степанівна – студентка Хмельницького національного університету.

Наукові інтереси:

– управління персоналом;

– людський розвиток.

E-mail: n_bazaliyska@ukr.net

Стаття надійшла до редакції

N.P. Bazaliyska, S. S. Mykytiuk

REGIONAL FEATURES OF HUMAN DEVELOPMENT IN UKRAINE

The general trends in the system of human development in Ukraine are analyzed. Factors impacts on the regional human development are detected. The matrix elements of sustainable relationships of regional economic system are constructed. The regional indexes of human development in Ukraine are analyzed. The measures for the improvement of human development in the Khmelnytsky region are determined.

Keywords: *human development, sustainable human regional economic system, the level of regional human development*

Н.П. Базалійська, С. С. Микитюк

ОСОБЕННОСТИ РЕГИОНАЛЬНОГО ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В УКРАИНЕ

Целью нашего исследования является определение особенностей состояния человеческого развития в регионах Украины и установления ключевых факторов, определяющих уровень человеческого развития в Хмельницкой области.

В статье проанализированы общие тенденции в системе человеческого развития в Украине. Визначино факторы влияния на уровень регионального человеческого развития. Побудуємо матрицу взаимосвязей элементов устойчивого развития региональной экономической системы. Проанализированы региональные индексы человеческого развития в Украине. Визначини меры для улучшения уровня человеческого развития в Хмельницкой области.

Ключевые слова: развитие общества, устойчивое человеческий региональной экономической системы, уровне регионального человеческого развития